

FILOZOFIE

1. díl

Teoretická část systematické filozofie a etika

**Kapitoly z ontologie (metafyziky, filozofie bytí),
gnozeologie (noetiky, epistemologie, filozofie
poznání), axiologie (filozofie hodnot
a hodnocení), antropologie (filozofie člověka)
a etiky.**

FILOSOFIE

Dr. Jan Volf

Text © 2018, Jan Volf

Recenze – Dr. Bernard Roštecký, Mgr. Ján Bolek

Grafická úprava a sazba © 2017, Lukáš Vik

1. vydání © 2018, 1. díl, [Lukáš Vik - E-knihy hned](#)

ISBN ePub formátu: 978-80-7536-195-0 (ePub)

ISBN mobi formátu: 978-80-7536-196-7 (mobi)

ISBN PDF formátu: 978-80-7536-197-4 (PDF)

Konverze do elektronických formátů:

Lukáš Vik

<http://www.lukasvik.cz>

Poděkování za možnost napsat tuto knihu patří Ing. Josefu Váchovi, jemuž děkuji za vydatnou odbornou a technickou pomoc.

VSTUP DO FILOZOFIE POHLEDEM MOUDRÝCH

I kdybychom mohli snad být učením moudrostí druhého, moudrými můžeme být jen moudrostí vlastní.

(Montaigne)

Ti, kdo chtějí mluvit bez pojmů, snad mohou jinde, ale ve filozofii, takové právo nemají.

(Hegel)

Vzácná je šťastná doba, kdy můžeš cítit, co chceš, a mluvit, co cítíš.

(Tacitus)

Je rozumný, kdo se nermoutí pro to, co nemá, nýbrž raduje se z toho, co má.

(Demokritos)

Rozvážně jednat má větší cenu než jenom rozumně myslet.

(Cicero)

Ušlechtilost dobytka se zakládá na tělesné síle, ušlechtilost lidí na řádné povaze.

(Demokritos)

Kdo nezná váhu slov, tak nemůže znát lidi.

(Konfucius)

Základním zákonem všech národů je svoboda – ona je jediným zákonem, proti kterému se nic předeslat nedá, poněvadž je to zákon přírody.

(Voltaire)

Člověk se může stát člověkem pouze vychovaným.

(Kant)

Nekonečnou malost provází bezmezná pýcha.

(Voltaire)

Pravda úmyslu je pouze sám čin.

(Hegel)

Moudrý člověk má čisté svědomí jen proto, že má slabou paměť.
(Einstein)

Filozofie vždy byla a i nadále by být měla inspirátorkou idejí, které umožňují člověku rozumět světu, sobě samému, svému úkolu ve společnosti a tím ovlivňovat jeho chování, jednání, kladení cílů a hledání smyslu života.
(Josef Špůr)

Filozofie vystupuje jako schopnost lidského myšlení, které dokáže zobecnit, třídit dílčí poznatky, uspořádat pojmy, vidět předměty a jevy v jejich jedinečnosti, ale i ve vzájemných vztazích a souvislostech.
(Jan Halada)

Filozofie jako tázání se po světě a po člověku a také filozofie jako univerzální, kritický systém o podmínkách fungování empirické skutečnosti jako celku. Filozofie poznává nejobecnější tendence, vlastnosti, vztahy všech sfér bytí (smysly postižitelného, transcendentního), chce odhalit logiku celistvosti jevu i světa jako takového.
(Miroslav Sapík)

Filozofie je soustavným přemýšlením o podstatě světa a nejobecnějších souvislostech v něm, jež se týkají pojetí absolutna, přírody člověka i samého poznání. Soustavnost může být třeba v trvalém zaujetí tématem. To, co rozumíme filozofií, je především moudrost hlubokého pohledu. V tomto smyslu jsou filozofické úvahy podstatnou součástí lidské duchovní kultury, a proto lze k nim nacházet paralely v dalších kulturních oblastech, ať už jde o souběžnou obdobu, nebo jako protiváhu určitých myšlenkových tendencí.
(Jiří Vaněk)

Dobře učí, kdo dobře rozlišuje.
Středověká, scholastická zásada.

ÚVOD DO FILOZOFIE

Filozofie zůstává podnes tím, čím byla od svého počátku (od 6. století př.n.l.). Je moc člověka žít smysl celku. Je schopnost žít celek, tj. žít cele. Filozofie vždy byla i nadále by měla být inspirátorkou idejí, které člověku umožňují:

- a/ porozumět světu, sobě samému, svému úkolu ve společnosti;
- b/ ovlivňovat jeho chování, jednání, kladení cílů a hledání smyslu života.

Idea (řec. ideá = podstata, podoba, také eidost = obraz), znamená představu, objekt myšlení.

Filozofie je univerzální nauka o podstatě světa a nejobecnějších souvislostech v něm, které se týkají pojetí absolutna, přírody, kultury, člověka i samého poznání.

Univerzalizmus:

je způsob posuzování zaměřený na celek, obecné (na rozdíl o jedinečného, individualismu) a zdůrazňující prvotnost celku před částmi.

Univerzálnost filozofie:

vyplývá ze tří základních filozofických skutečností, které nelze redukovat na nic obecnějšího.

Jedná se o zóny /útvary, sféry, sektory, pásma/ filozofie:

- Oblast ideálního bytí = ideální svět = ideálno:
 - == nemá vazbu na prostor a čas;
 - == kontakt s ideálním (s ideálním bytím, s ideálními vztahy)
 - zprostředkovává: myšlení a jiné aktivity duchovního života jako je umění, náboženství, mystické a ezoterické kontemplace apod.
- Vědomí:
 - == je mimoprostorový jev;
 - == jako individuální psychická skutečnost je vědomí vázáno na dobu lidského života, probíhá v čase;
 - == jako průvodce zvláštních vlastností subjektu, v rámci poznávacího vztahu, je přispěním

abstrakce (od individuální živé skutečnosti oproštěno) chápáno jako nadindividuální a mimočasové;
== je obsah mysli, který si člověk dokáže vybatvit.

- Oblast reálného bytí = reálný svět = reálno:
== zahrnuje vše, co existuje v prostoru a čase včetně všech vztahů vázaných na prostor a čas,
jakými jsou: vztahy hmotného působení, koexistence, změny a trvání, pravdivost a nahodilost.

Podstata světa může být chápána:

- o v nejširším smyslu jako:
univerzum, kosmos, veškerenstvo, souhrn všeho jsoucího;
- o v užším smyslu jako sluneční soustava;
- o ve smyslu gnozeologickém (poznávacím) filozofie rozlišuje:
== vnější svět - objektivní realitu;
== vnitřní svět - subjektivní realita - obsah naší mysli.
- o jako svět:
== přirozený = svět naší zkušenosti, svět, který jsme schopni na základě smyslového vnímání poznávat a na který jsme schopni i působit.
== nadpřirozený = svět transcendentní, který je vše, co v lidském vědění přesahuje naši zkušenost, hranice přirozeného (reálného) bytí. Je chápán jako bytí nepodmíněné a nezávislé. Je to svět, který nelze logicky potvrdit ani vyvrátit. Jedná se o absolutní realitu.

Absolutno (z lat. absolutus = naprostý, nepodmíněný):

Je základem všeho, co je nepodmíněné, co zahrnuje celek poznání a bytí.
Znamená:

- ❖ nejvyšší (nepodmíněné) bytí;
- ❖ absolutní idealitu;
- ❖ jednotu protikladů (protiklady spojené jednotou);

- ❖ inteligibilní (duchovně poznatelný) celek;
- ❖ Boha;
- ❖ ideu dobra;
- ❖ tajemství bytí.

Metafyzika se snaží o uchopení absolutně jsoucího bytí a to skrze poznatky o podstatě.

Absolutní je to, co není ve svém bytí (případně ve své pravdivosti, platnosti) něčím omezováno, nýbrž co je pouze samo sebou, nezávisle na čemkoli jiném.

Max Veber (1864-1920) německý filozof a sociolog zdůraznil: bez opravdové filozofie stane se člověk ve vyspělé civilizaci specialistou bez ducha a uživatelem bez srdce.

„Filozofie nás doprovází a stále bude doprovázet i jako láska k moudrosti, úctě a obdivu k člověku, lidskému myšlení, jeho nadějím i obavám.“
(Jan Halada a jeho práce Učení moudrých.)

Smyslem této práce (učební pomůcky – učebnice) je přispět k nahlédnutí do vnitřní složitosti a propojení složek (oblastí, disciplín) **systematické filozofie**. Systematicky prováděná filozofie je garantem, že její ideje jsou zdůvodněné, opodstatněné a přiměřené.

Systematická filozofie je filozofie, která své vědění převádí jako vnitřně strukturovaný systém veškeré historicky vzniklé a současné filozofické problematiky. Již v Antice vypracovali filozofové členění filozofických problémů na:

- == teoretické a praktické;
- == fundamentální a odvozené;
- == obecné a speciální.

Na základě tohoto členění vznikly i jednotlivé disciplíny filozofie jako hierarchizovaný systém vědění, kterému chcete-li porozumět, musíte ho znát od základů.

Systematizace problematiky znamená, že se problematika zkoumá v jisté (určité) skladbě, spojitosti daná tím, že vědění skutečnosti lze rozlišit na:

== základní, fundamentální, determinující;

== odvozené, podmíněné, závazné.

Uvedené může být zásadní podmínkou, pro dosahování vědění, které nás povede po cestě k stále hlubšímu pronikání do podstaty skutečnosti (dané věci).

V rámci **systematického (ne systémového!) myšlení** má své místo:

== jednota, řád, obecnost;

== pluralita, svoboda;

== individualita, jedinečnost.

Studium **systematické filozofie** umožňuje chápat jednotlivé disciplíny, oblasti a směry fundovaně osnované.

Tato kniha:

- ❖ neřeší průběh dějin filozofie;
- ❖ není a nemůže být klasické filozofické dílo (názor na určitou problematiku a její subjektivní hodnocení);
- ❖ je pokusem a snahou vytvořit učebnici filozofie, která dává základní pojmové, kategoriální uznávané a zavedené terminologické vymezení obsahu teoretických disciplín filozofie (ontologie, gnozeologie, axiologie, antropologie) a etiky;
- ❖ podává základní přehled teoretické systematické filozofie s její pojmovou výbavou;
- ❖ neřeší aplikované (mezní) filozofické disciplíny jako např. filozofii přírody, filozofii kultury, filozofii náboženství, filozofie práva, filozofie techniky, filozofie dějin, politickou filozofii apod.

Na základě pojmové (kategoriální) výbavy a představy celku každé disciplíny je možné:

== se orientovat a chápat různé problémy;

== filozofickou optikou tuto problematiku řešit.

Učit se něco (něčemu) znamená:

pojímat nějaké (určité) informace a paměti si je osvojit, abychom v závislosti na svých schopnostech a znalostech se moli více či méně úspěšně, orientovat a pohybovat v určité problematice. Tím vstoupíme do situace, která se pak

pro nás stane co do svého smyslu, jako filozofická problematika, přehledná a prisvojitelná. Jedná se o dílčí přehled.

„Vstup do filozofie vůbec, vyžaduje od čtenáře myšlenkové úsilí. Kdo si ho hodlá odpuštit, tomu zůstanou brány filozofie zavřeny.“
(Benyovský a kolektiv. Úvod do filozofického myšlení)

Učebnice:

- vychází z pojetí západní filozofické tradice, která se snaží o pojmové vyjádření podstaty věcí a jevů.
- Poskytuje základní vhled do obsahu systematické filozofie a její struktury.
- Snaží se ukázat cestu jak vstoupit do filozofie a orientovat se v ní.
- Jejím cílem je snaha o interpretaci hlavních linií vývoje filozofického myšlení západní tradice se zřetelem na vypracování a upřednostnění pojmového chápání skutečnosti z hlediska základních filozofických pojmů v systematické filozofii.
- Představuje důležité a nosné pojmy ukazující teoretickou problematiku systematické filozofie se zaměřením na podstatu a strukturu ontologie, metafyziky, gnozeologie, noetiky, epistemologie, axiologie, antropologie a etiky.
- Jejím metodou je strukturální analýza pojmů a výklad vzájemných souvislostí týkající se: bytí, jsoucna, poznání, hodnot, člověka a morálky. Jednotlivé pojmy a vztahy mezi nimi vytvářejí celky, které ukazují na chápání jednotlivých disciplín v celku systematické filozofie.
- Jako systematická filozofie má tu přednost, že se s její pomocí seznámíme s pluralitou mnoha nejrůznějších názorů a přístupů k filozofické problematice, která umožňuje uvažovat o tom, co z toho všeho je nám blízké a co nikoli. Podle staré moudrosti: poznej vše a drž se toho nejlepšího!

Kniha nesleduje cíle badatelské, nýbrž didaktické. Jimi se řídí snaha poskytnout na minimální ploše maximum informací, a to způsobem pokud možno srozumitelným. Nejedná se o osobní filozofii. Publikace je komplementární (doplňující se) oblastí vědění, které vychází z jednotlivých filozofických disciplín, které tvoří jádro filozofie. Seznamuje čtenáře s východisky, tradicemi a myšlenkovými souvislostmi, v jejichž rámci byla a je nastolována a řešena problematika filozofie.

Tato kniha se neobrací na odborníky ve filozofii. Těm nemůže ve své podstatě říci nic nového. Ale určitě bude účinnou studijní pomůckou všem studentům filozofie, antropologie a etiky. Zároveň bude vhodná pro všechny ostatní zájemce (ať jsou akademicky vzdělaní či nikoli) o výše uvedenou problematiku.

V současné době je připravován 2. díl filozofie, který je zaměřen na problematiku: myšlení a jednání, filozofii přírody a kultury, estetiky a umění, vědy a náboženství.

Na závěr úvodu dvě moudra:

„To, co rozumíme filozofií, je především moudrost hlubokého vhledu.“
(Jiří Vaněk).

„Strach z omylu je totéž co strach z pravdy.“
(Hegel).

OBSAH

<u>Vstup do filozofie pohledem moudrých</u>	4
<u>Úvod do filozofie</u>	6
<u>1. Vznik a podstata filozofie</u>	15
1.1 Přírozený (předfilozofický, mýtický) postoj	15
1.2 Teoretický – filozofický postoj	18
1.3 Charakteristika (pojetí) filozofie	19
1.4 Struktura (vnitřní členění) filozofie	21
1.5 Filozofické myšlení (a dále kapitola 3.2)	22
<u>2. Ontologie, metafyzika, filozofie bytí</u>	25
2.1 Metafyzika a ontologie – jejich vymezení	25
2.2 Bytí a jsooucnost, existence a skutečnost	27
2.3 Filozofické směry (školy, koncepce) řešící povahu a projevy bytí a jsooucnost: realismus, fenomenalismus, idealismus, materialismus, monismus, dualismus a pluralismus.	30
2.4 Ontické a ontologické. Ontologická diference: substance a akcident, látka a forma, essence a bytí.	35
2.5 Základní kategoriální aparát ontologie a metafyziky	38
2.5.1 Pojem, kategorie, princip	
2.5.2 Konkrétnost a abstraktnost	
2.5.3 Identita (totožnost), diference (rozdíl)	
2.5.4 Determinace (určení), dependence (podmíněnost)	
2.5.5 Kauzalita (příčina a účinek), finalita	
2.5.6 Protiklad (rozpor), dimenze	
2.5.7 Jednota (shoda), mnohost (pluralita)	
2.5.8 Analogie	
2.5.9 Transcendence	
2.6 Stručný přehled vybraných filozofů řešící problematiku 2. kapitoly	49
2.6.1 Platon	
2.6.2 Aristoteles	
2.6.3 Tomáš Akvinský	
2.6.4 Alfred North Whitehead /vajthed/ - procesuální ontologie (filozofie procesu)	
2.6.5 Nicolai Hartmann – strukturální (realistická, kritická) ontologie	
2.6.6 Martin Heidegger /hajdeger/ - fundamentální ontologie	
2.6.7 Jean-Paul Sartre /sártr/ - fenomenologická ontologie	
<u>3. Gnozeologie, noetika, epistemologie, filozofie poznání</u>	64
3.1 Filozofie poznání – gnozeologie, noetika, epistemologie – vymezení a jejich charakteristika	64
3.2 Poznávací (kognitivní) proces a jeho struktura	66
3.2.1 Cesty poznání: vnímání, představy a myšlení.	
3.2.2 Články poznání: subjekt, objekt, poznatek – vědění.	
3.3 Gnozeologické směry (školy, koncepce, proudy)	72
3.3.1 Původ (zdroje, prameny) poznání: empirismus, senzualismus, racionalismus,	

iracionalismus, emocionalita.	
3.3.2 Předmět poznání: realismus, fenomenalismus, idealismus, materialismus.	
3.3.3 Povaha poznání: pozitivismus, historismus, dialektika, hermeneutika, intuicionismus, diskurzivní poznání.	
3.3.4 Rozsah a výsledky poznání: kriticismus, relativismus, solipsismus.	
3.3.5 Problém možnosti lidského poznání: dogmatismus, skepticizmus, agnosticizmus.	
3.4 Metody (úsudky) poznání (získání znalostí a poznatků): analýza, syntéza, dedukce, indukce, abstrakce, generalizace, determinace, klasifikace.	80
3.5 Věda a poznání. Filozofie vědy. Scientismus a ne-scientismus (antiscientismus, antropologismus)	83
3.5.1 Scientismus: marxismus a marxistická filozofie, pozitivismus, analytická filozofie – novopozitivismus, strukturalismus.	
3.5.2 Antiscientismus: filozofie života – vitalismus, voluntarismus, iracionalismus, intuicionismus.	
3.6 Víra a poznání	92
3.7. Pravda jako cíl poznání: pravda – ontologická, gnozeologická (korespondenční), koherenční, konsenzuální (konvencionalistická), pragmatická, objektivní, subjektivní, objektivní. Verifikace pravdy.	93
3.8 Stručný přehled vybraných filozofů řešící problematiku 3. kapitoly: Francis Bacon /bejkn/; René Descartes /dékárt/; John Locke /lok/; David Hume /hjúm/; Immanuel Kant; Artur Schopenhauer /šóphau/; Sören Kierkegaard /kerkegór/; Henri Bergson; William James /džejmz/; John Dewey /djúi/.	96
3.9 Závěr kapitoly	100
<u>4. Axiologie, filozofie hodnot a hodnocení</u>	102
4.1 Axiologie: vymezení a charakteristika	102
4.2 Hodnota jako pojem	105
4.3 Předsudky o povaze hodnot	107
4.4 Poznání a hodnocení	111
4.5 Hodnocení a emoce	113
<u>5. Filozofická antropologie, filozofie člověka</u>	116
5.1 Předmět filozofické antropologie	116
5.1.1 Vznik a podstata antropologie	
5.1.2 Charakteristika filozofické antropologie	
5.2 Člověk ve filozofii	119
5.2.1 Chápání člověka v průběhu dějin filozofie	
5.2.2 Metafyzika člověka: autonomie (substancialita) lidského jedince; metafyzické vymezení tělesnosti a duševna; lidská substance a lidská přirozenost.	
5.2.3 Člověk jako vědomá, myslící část a část tělesná. Dualismus člověka.	
5.3 Lidská identita a lidství	126
5.4 Historická, metafyzická, antropologická paradigmata (vzorce, definice)	129
5.4.1 Člověk jako bytost rozumná a společenská – zóon logon echon a zóon politikon. (Aristoteles)	
5.4.2 Člověk jako obraz Boží – imago Dei. (Tomáš Akvinský)	
5.4.3 Člověk jako myslící subjekt – ego cogito. (René Descartes /dékár/)	

5.4.4 Člověk jako bytost univerzální. (Ludwig Feuerbach /fojerbech/)	
5.5 Podoby moderní filozofické antropologie	138
5.5.1 Člověk jako existence. (Sören Kierkegaard / kerkegór/)	
5.5.2 Člověk chtějící a hodnotící – ens volens. (Friedrich Nietzsche /nýče/)	
5.5.3 Člověk jako bytost dějinná – homo historicus. (Wilhelm Dilthey /dyltaj/)	
5.5.4 Člověk jako bytost milující – ens amans. (Max Scheler /šéler/)	
5.5.5 Člověk jako osoba. (Martin Buber)	
5.6 Člověk a svoboda	150
5.7 Závěr páté kapitoly	153
6. Etika jako filozofická disciplína	154
6.1 Předmět a podstata etiky	154
6.1.1 Charakteristika etiky	
6.1.2 Morálka a mravnost	
6.1.3 Etický postoj	
6.2 Základní etické pojmy	156
6.2.1 Dobro a zlo	
6.2.2 Svoboda a odpovědnost	
6.2.3 Svědomí – osobní základy morálky = humanistická etika	
6.3 Strukturální systém etiky	164
6.3.1 Etika a její disciplíny (oblast)	
6.3.1.1 Empirická (deskriptivní, popisná) etika	
6.3.1.2 Normativní (preskriptivní) etika	
6.3.1.3 Analytická etika (metaetika)	
6.3.1.4 Aplikovaná etika	
6.3.2 Etika a její koncepce (19. a 20. století)	
6.3.2.1 Voluntaristická etika	
6.3.2.2 Pragmatická etika	
6.3.2.3 Existencialistická etika	
6.3.2.4 Etika diskurzu	
6.4 Etické teorie (přístupy, pozice)	174
6.4.1 Etika transcendence – přesahu (etická metafyzika)	
6.4.2 Etika ctnosti (zdatnosti)	
6.4.3 Eudaimonistická etika – štěstí a blaženost	
6.4.4 Utilitaristická (konsekvencialistická) etika – užitek, prospěšnost	
6.4.5 Deontologická etika – etika mravnosti	
6.4.6 Teleologická etika – účel, cíl	
6.5 Problematika etiky jako teorie morálky a mravnosti	189
6.5.1 Vztah rozumu a citu	
6.5.2 Individualismus a univerzalismus	
6.5.3 Subjektivismus a objektivismus	
6.6 Etické normy a etické hodnoty	195
6.7 Závěr šesté kapitoly: problematika individuální a společenské morálky.	
Mezilidské vztahy	198
Závěr	202
Použitá a doporučená literatura	203

1. Vznik a podstata filozofie

1.1 Přirozený (předfilozofický, životní, mýtický) postoj

Postoje:

jsou sklony člověka reagovat ustáleným způsobem na podněty, předměty, osoby, situace, jevy a na sebe sama. Jsou součástí osobnosti, souvisejí se sklony a zájmy osobnosti, předurčují poznání, hápání, přemýšlení a cítění. Odrážejí hodnotící vztah člověka k určité skutečnosti. Jedná se o produkt učení.

Významné postoje se v průběhu lidského života obvykle nemění. Ostatní postoje mohou být změněny např. vlivem zkušenosti nebo pod tíhou přesvědčení, které může mít racionální i emocionální a iracionální charakter.

Postoj zahrnuje tři složky:

1/ Kognitivní (poznávací) = poznání objektu, názory na něj.

2/ Emotivní (citovou) = citové hodnocení objektu, které probíhá v dimenzi: sympatie – antipatie.

3/ Behaviorální (konativní) = probíhá k jednání či chování.

Druhy postojů:

- ▶ citové, poznávací;
- ▶ kladné, záporné;
- ▶ verbální, neverbální;
- ▶ silné, slabé;
- ▶ skryté, zjevné;
- ▶ sdružené, nesoudržné;
- ▶ individuální, skupinové;
- ▶ vědomé, nevědomé;
- ▶ stálé a proměnlivé;
- ▶ filozofické, psychologické, přirozené životní.

Funkce postojů:

- slouží ke snadnější orientaci ve světě;
- dávají jistoty v řešení různých problémů;
- regulují chování.

Základní druhy funkcí postojů:

- 1/ Poznávací = postoje organizují zkušenosti.
- 2/ Instrumentální = postoje minimalizují ztráty a maximalizují zisky.
- 3/ Výrazu hodnot = postoje vyjadřují, že člověk je nositelem hodnot.

Přirozený (předfilozofický, životní, mýtický) postoj člověka ke světu:

- ❖ Vychází z mýtu, kde se člověk ze světa nevyčleňuje. Vyčleněním člověka pak dochází k odcizení (člověk je schopen řešit filozofickou problematiku týkající se podstaty světa), což je spojeno se vznikem filozofie.
- ❖ Člověk spojuje svou všední zkušenost s kosmickým děním a svou lidskou každodennost s božskými silami. Člověk se ničemu nediví, vše je mu samozřejmé. Je to z toho důvodu, že si neklade otázky, na které najde v mýtu odpověď.
- ❖ V tomto postoji se člověk pokládá za součást světa.
- ❖ Je pouhá evidence okolního světa. Řeší události každodenního života (každodenní jednání, každodenní zkušenost).
- ❖ Jedná se o setkání a řešení důvěrně známých situací. Vědění o věcech (předmětech) a jevech má povahu samozřejmého přesvědčení.
- ❖ Člověk bezprostředně prožívá a naivně tematizuje svět (přirozený svět člověka) své každodenní zkušenosti.
- ❖ Jde o „praktičnost, sebejistotu“.
- ❖ V tomto postoji se odehrávají naše každodenní činnosti.

Mytologie a mýtus

Mytologii můžeme chápat jako:

== soubor mýtů určité kultury, národa. Například mytologie: řecká, slovanská, germánská, ruská a pod.;

== vědní obor zabývající se výkladem, rozbohem a srovnáním mýtů. V tomto smyslu bývá chápána jako součást kulturní antropologie, historie, religionistiky a psychologie.

Od romantismu se mytologie rozvíjí jako vědní obor, který se zabývá analýzami, interpretacemi a srovnáváním mýtů.

Mytologie je svou narativní (lat. narrare = vyprávět) podstatou zaměřena zásadně do minulosti a její děje se odehrávají v časové rovině pravěku.

Mytologie implikuje i určitou imaginativní skutečnost bájných míst, jakéhosi zázvětna, které je však v mýtu současně projektováno do našeho světa.

Řecká mytologie před vznikem filozofie se zabývala počátkem a principem veškerenstva.

Mýtus:

- o byl nejdůležitější předpoklad vzniku filozofie;
- o sám je světem, strukturovaným prostorem a časem, v němž se každé věci, události, činu dostane smyslu a významu;
- o je smyslový obraz, představa, umělecký obraz, intuitivní vnímání a smyslové vidění;
- o jedná se o vyjádření, označení a zosobnění něčeho, ale současně i to, co konkrétně vyjadřuje, označuje a zosobňuje;
- o je příběh se symbolickým nebo náboženským významem.
- o Zprostředkovává názor na svět, přírodu a lidské bytí, vysvětluje účel věcí a jevů.
- o Spojuje všední zkušenost s kosmickým děním a s božskými silami.
- o Jedná se o typ slovesného útvaru, většinou příběh přenášený z generace na generaci, skrývající významovou symbolickou hodnotu, zachycuje původní lidskou zkušenost v přírodě a historii.
- o Jeho obsahem bývá nastolení řádu v dříve chaotickém či beztvarem prazákladu světa.
- o Hlavním smyslem mýtu je identifikace člověka a společnosti s daným přírodním i společenským řádem, nikoli interpretace světa.

Druhy mýtů:

- Kosmologické – líčí vznik světa.
- Teogonické – vznik bohů.
- Antropologické – vznik člověka.

- Aitiologické – původ zvyků.
- Soteriologické – průběh světového dění.
- Eschatologické – konec světa.

Mýtem je člověk spjat se svými kořeny, vztahuje se k prazákladu bytí.

Mýtus a filozofie:

Filozofie se snaží pochopit mýty na jejich historickém pozadí.

Mýtus historicky předchází vzniku filozofie.

Soňa Dorotíková, ve své knize Filozofické kořeny právního myšlení, k uvedené problematice velmi výstižně uvádí:

„Z filozofického hlediska je mýtus historickou formou vidění a porozumění, především však prožívání skutečnosti, jakýmsi všeobecně ustáleným existenciálním modelem života, jímž se řídil člověk doby archaické. Rozklad původně nediferencované mytologie měl za následek vznik tří samostatných oblastí:

- 1) filozofie,
- 2) náboženství,
- 3) umění.

Filozofie, umění a náboženství se neustále setkávaly a rozcházely, vzájemně se prolínaly a ve vztahu k sobě se inspirovaly. Z jejich těsného soužití vyrostl pevný kmen antické kultury, který své kořeny zapustil v evropském duchovním prostoru.“

1.2 Teoretický postoj

Teoretický postoj člověka ke světu (filozofie):

- ❖ vzniká z údivu, který člověka vytrhne ze samozřejmosti světa, tedy z přirozeného postoje ke světu. Svou úlohu sehrála úzkost, pochybování a mezní situace.
- ❖ Počátek filozofie lze spojit s výrazným posílením pocitu individuality (člověk se vyděluje z celku světa, pohlíží na něj jakoby zvnějšku) a zároveň opouštěním samozřejmosti (člověk se ničemu nediví) směrem k údivu. Tato cesta v dějinách antiky je nazvána **cestou od mýtu k logu (řádu)**. Jedná se o cestu od mýtického pojetí k racionálnímu výkladu světa.

Filozofie (evropské filozofické myšlení) ve smyslu lásky k moudrosti vzniká na přelomu 7. a 6. století př.n.l. na území antických řeckých městských států na západním pobřeží Malé Asie, která byla jednak obchodní křižovatkou mezi Řeckem, Asií a severní Afrikou a zároveň místem, které bylo nejvíce otevřeno kulturním vlivům východních civilizací.

Filozofie ve své podstatě vznikla jako úsilí lidského ducha aplikovat racionální myšlení na výklad otázek po původu, smyslu a podstatě veškeré skutečnosti, která člověka obklopuje, ke které on sám patří a z jejíhož celkového porozumění i sám sobě rozumí.

Filozofické rozumění světu předcházelo mýtické vnímání světa.

Filozofie se opírá o rozum, logos. Logos chápe jako rozumový řád bytí, které vychází z jednoho počátku.

Řekové vtiskli filozofii hledisko celistvosti, které filozofii doprovází po celé její trvání a vývoj.

Teoretický postoj může být:

1. Ontologický postoj: (viz kapitola – 2.1 a 2.2)

- a) Věci reálné jsou, ale jinak (jiným způsobem) než pozorovatelné věci;
- b) Vše to, co je, nazýváme jsoucno;
- c) Bytí je jsoucnost jsoucího. Všechna jsoucna mají ten charakter, že jsou.

2. Transcendentální postoj: (viz kapitola 2.5.9)

- a) Věci jsou jako předpoklady možnosti zkušenosti, apriori (předem, z předpokladu);
- b) Jedná se o přesah, překročení daného;
- c) Jde o entity přesahující hranice reálného bytí;
- d) Je konstruktivním prvkem především náboženské zkušenosti.

3. Empirický postoj:

- a) pochází ze zkušenosti;
- b) věci reálné nejsou, reálná jsou jen fakta zkušenosti;
- c) vnímané věci jsou bezprostředně přístupné (obsahy zkušenosti);
- d) základní témata empirického postoje: zkušenost, jazyk, fakta.

1.3 Charakteristika (pojetí) filozofie

Filozofie:

- == je univerzální nauka, která usiluje především o porozumění, pochopení a vědění;
- == poskytuje vidění světa jako celek;
- == snaží se zařadit jednotlivé jevy života do všeobecné souvislosti;
- == základ její činnosti spočívá ve vyjasňování pojmů, analýze a tvorbě argumentů a teorií, promýšlení jejich předpokladů, důsledků a vzájemných vztahů.

Sféry (zóny) filozofie na základě chápání celku světa:

Svět má dvě části:

1. Realitu = skutečnost

1.1 objektivní realita = vnější svět = materiální skutečnost = reálné bytí

1.2 subjektivní realita = vnitřní svět = duchovní skutečnost = vědomí

2. Idealitu

2.1 objektivní idealita = duchovnost = ideální bytí

Filozofie řeší svět jako celek, jeho podstatu a nejobecnější vlastnosti v něm, týkající se:

- ▶ Bytí, života, jsoucna.
- ▶ Absolutna, přírody a kultury.
- ▶ Člověka, dějin, hodnot.
- ▶ Etiky a estetiky (umění).
- ▶ Poznání, myšlení a jednání.

Filozofický systém tvoří:

a) tradici = filozofické myšlení a jeho vývoj;

b) teorii = postoje (přístupy, pozice, postupy, tvorbu), pojmy a kategorie;

c) implikaci = východiska, koncepce;

d) praxi = jednání a chování.

Principy (zásady) filozofie:

1/ obecnost a srozumitelnost;

2/ pravdivost a svoboda;

3/ tolerance a víra.

1.4 Struktura (vnitřní členění) filozofie

Filozofii lze členit z různých hledisek. Každá **filozofická problematika však obsahuje tři hlavní otázky:**

- Jaká je podstata zkoumaného jevu?
- Jak ji můžeme poznat?
- Jaký to má pro nás význam?

Ze tří hlavních otázek můžeme odvodit **tři základní oblasti (disciplíny)** filozofie:

- 1/ Ontologie = nauka o podstatách a vlastnostech bytí.
- 2/ Gnozeologie = nauka o možnostech a povaze poznání.
- 3/ Axiologie = nauka o hodnotách a hodnocení.

Maximalistický pohled na strukturu filozofie:

► Teoretická (všeobecná) filozofie

- 1/ Ontologie, metafyzika, filozofie bytí
- 2/ Gnozeologie, noetika, epistemologie, filozofie poznání
- 3/ Axiologie, filozofie hodnot

► Aplikovaná (mezní) filozofie

- 4/ Filozofie člověka, filozofická antropologie
- 5/ Filozofie přírody
- 6/ Filozofie kultury
- 7/ Filozofie dějin
- 8/ Další např.: filozofická teologie a filozofie náboženství; filozofie vědy; politická filozofie; filozofie techniky, filozofie práva...

► Praktická filozofie

- 9/ Filozofie jednání
- 10/ Etika
- 11/ Estetika a filozofie umění

► Dějiny filozofie

Minimalistický pohled na strukturu filozofie:

Jedná se o jádro filozofie ve smyslu nejzákladnější filozofické reflexe, která tvoří součásti celku jako konzistentní pilíř (základ) filozofie jako takové:

- ▶ Ontologie, metafyzika, filozofie bytí
- ▶ Gnozeologie, noetika, epistemologie, filozofie poznání
- ▶ Axiologie
- ▶ Filozofie člověka
- ▶ Etika
- ▶ Dějiny filozofie

1.5 Filozofické myšlení

Filozofie, jako teoretický postoj, je vázána na myšlení. **Myšlení** je souhrnná rozumová činnost. Myšlení označuje schopnost prezentace procesů a daností vnitřního a vnějšího světa.

Obecně a zjednodušeně můžeme říci, že filozofické myšlení v sobě, kromě jiného, zahrnuje **tři základní nosné pilíře**, které byly dány Antickou filozofií a platí dodnes:

1/ **Dialektika**: Sokrata, Platona a Hegela.

2/ **Logika**: Aristotela.

3/ **Racionalita** (racionální uvažování – usuzování).

Dialektika

Diogenes Laertský na počátku 3. století našeho letopočtu shrnuje elementární zaměření tehdejších základních disciplín. Filozofii dělil na tři části:

1/ Fyziku, která pojednává o vesmíru.

2/ Etiku, která se týká způsobu života a toho, co má vztah k nám.

3/ Dialektiku, která poskytuje fyzice a etice pojmy potřebné k charakteristice jejich problematiky a konkrétních obsahů.

Sokrates: původně pojal dialektiku jako umění dialogu jako metodu systematického tázání. Dialektika v antickém Řecku označovala umění zjišťovat rozhovorem rozpory v řeči odpůrců. Dialektika znamená umění dosáhnout v rozhovoru pravdy vzájemným střetáváním rozporů.

Platon: dialektika je nauka o myšlenkových operacích, pomocí nichž se stanovují vzájemné vztahy idejí (pojmu) a reálných věcí. Platon rozlišuje:
1/ Dialektiku vzestupnou – vycházející od konkrétního a postupující k ideji dobra.
2/ Dialektiku sestupnou – vracející se od nazírání dobra ke každodennosti.

Aristoteles: chápe dialektiku jako umění sporu a formu usuzování, vycházející (oproti analýze) z pravděpodobných názorů, nikoli nutných.

Akvinský a středověk: pojmu dialektika se všeobecně používalo pro formální logiku, která vychází z Aristotela.

Kant a jeho transcendentální dialektika: transcendentální dialektika je zkoumání iluze, na základě které lidský rozum věří, že může překonat hranice zkušenosti a určit apriori (předem, z předpokladu) pojmy duše, duchovna, světa nebo Boha.

Hegel: dialektika získala nový filozofický význam, který z velké části ovlivňuje myšlení i dnes. Hegel chápe dialektiku jako zákonitost myšlení i skutečnosti, která postupuje dílčími negacemi (teze, antiteze) a řeší protiklady přechodem k syntézám. Syntézy jsou dočasné a předurčené k tomu, aby byly také překračovány. Vývoj tak nabývá spirály. Tato činnost je vlastní všemu vzníkaní, pohání každou zvláštní oblast dějin, ať už se jedná o dějiny přírody, kultury, či filozofie samé.

Marx: převzal tuto hegelovskou dialektiku jako metodu a aplikoval ji na faktory ekonomické a společenské. Vzniká dialektický materialismus.

20. století: označuje náplň dialektiky jako každé myšlení, které bere v úvahu dynamismus jevů a studuje rozpory (kontradikce), které se v nich objevují.

Logika

Je nauka o formách a zásadách správného myšlení. Je sama procesem myšlení.

Logika formální (klasická) = zakladatel Aristoteles, zjišťuje, které z operací mysli (utváření pojmů, soudů, úsudků) jsou platné nezávislé na svém obsahu, pouze na základě své formy. Zkoumá tedy jejich vlastnosti, způsoby jejich spojování, podmínky jejich zahrnutí nebo vyloučení.

Klasická (formální) logika je dvouhodnotová (bivalentní), zakládá se na principu vyloučení třetího. Má pouze dvě hodnoty: pravdivost a nepravdivost.

Klasická (formální) logika se dělí na:

- a) výrokovou logiku = zabývá se ověřováním pravdivostních hodnot jednotlivých výroků;
- b) predikátovou logiku = řeší a vyjadřuje vlastnosti a vztahy.

Logika symbolická: jedná se o pozdější logické konstrukce (od 17.století) hypoteticko-deduktivních systémů. Je založená na axiomech a na přesných pravidlech, která řídí užití abstraktních symbolů (označujících objekty nebo operace). Vyhýbá se nejednoznačnosti. Je vícehodnotová (plurivalentní), pokud připouští více pravdivostních hodnot než pravdivost a nepravdivost (např. nejistota, možnost, nemožnost...).

Logika transcendentální = Kant: je nauka o čistém rozumu a o racionálním poznání, přičemž myslíme objekty zcela apriori (předem, z předpokladu).

Neklasická logika: tímto pojmem jsou míněny všechny logiky vícehodnotové a morální. Můžeme sem zařadit logiku: symbolickou, transcendentální, intuicionickou.

Racionalita (racionální uvažování = usuzování)

Racionalita:

- ▶ Je schopnost člověka rozumově postihnout skutečnost a vyvozovat odtud závěry pro lidské jednání. (Rozum = lidská schopnost usuzovat, nalézat vztahy mezi fakty a skutečnostmi.)
- ▶ Je schopnost duševní (duchovní) činnosti člověka směřující k pochopení skutečnosti – reality.

Typy rationality:

- předvědecká (mýtus);
- mimovědecká (náboženská);
- metodická (vědecká) rozumějící.

Radikální racionalita:

jde nad a za protiklady intuice a běžného diskurzivního rozumu. Je schopna se otevírat iracionalismu.

Racionální:

je to, co náleží rozumu, nebo je s ním ve shodě. To, co vychází z rozumu, nezávisle na skutečnosti.

Racionální uvažování:

je usuzování opírající se o pojmy, soudy, úsudky, hypotézy a teorie. Odhaluje podstatné a obecné zákonitosti, souvislosti a vztahy.

Současná **filozofická racionalita** se pokouší naslouchat i neuchopitelnému, zvláštnímu, neidentickému, neurčitelnému běžným pojmovým myšlení.

Racionalismus:

je učení, které z metafyzického hlediska prohlašuje, že nic neexistuje bez důvodu, a tudíž nic není neuchopitelné rozumem. Domnívá se, že racionální myšlení může postihnout absolutní pravdu, protože se řídí stejnými zákonitostmi, jakým podléhá i skutečnost.

Hegel = všechno rozumné je skutečné a všechno skutečné je rozumné.

Dialektický (otevřený) racionalismus přihlíží k historickému vývoji rozumu samotného.

Protipólem racionálního je **iracionální (mimorozumové)**.

Iracionalismus zastává názor, že podstatu skutečnosti lze pochopit zejména citem, vůlí, intuicí, vírou apod.

Např. chování, které nevychází z rozumu a vymyká se jeho kontrole (sny, chybné výkony...), ale přitom může být předmětem racionálního postupu (Freud). Iracionální může být: matematika (iracionální čísla), smysly, rozum (Kant), náhoda (Hegel), vášně, emoce (Sartre), náboženství (Hume), nevědomí, sen, šílenství, esoterika (Durkheim).

2. Ontologie, metafyzika, filozofie bytí

2.1 Metafyzika a ontologie – jejich vymezení

Metafyzika:

- Původně označení Aristotelových knih, které byly zařazeny za (meta) díla o fyzice a obsahovaly **první filozofii**.
- V pozdní antice a ve středověku označení pro filozofii vůbec.
- Ke konci středověku byla členěna na tyto hlavní disciplíny:

1/ Všeobecná metafyzika = ontologie;

2/ Speciální metafyzika: přírodní filozofie; nauka o duši a člověku; přirozená teologie. Uvedené členění metafyziky provedl německý filozof Christian Wolff.

+

- Je nauka o celku bytí, jeho počátku, povaze a smyslu.
- Zkoumá pojmové určení bytí.
- Snaží se jít za svět naší zkušenosti, tj. za svět jevů.

+

- Znamená víru v něco transcendentního (přesahující, překračující určitou věc, událost, člověka, svět). Opak transcendentního je imanentní = přítomný ve vědomí, v to, co přesahuje smyslový svět – člověk může transcendovat (překračovat) k něčemu transcendentnímu.

+

- Je charakterizována:

a) epistemologickým realismem = souhlas s možností pravého poznání také mimo zkušenost;

b) vytvářením pojmového (kategoriálního) systému.

+

- Od počátku novověku byla částečně zpochybňována.

Ontologie:

- o Název vznikl z řeckého slova on, 2. pád ontos = jsoucí; to, co jest.
- o Je označení pro filozofické:
== zkoumání bytí jako takového (jsoucnost každého jsoucího), jeho principů (identita,

rozpor);

== nejobecnějších určení (např. kategorie, transcendentálie).

o Ontologii jako pojem zavedl do filozofie Ch. Wolff.

+

o Její problematika se týká bytí jsoucna (bytí věcí). Je ústředním úsilím **každé filozofie**, ať už to přiznává, či nikoli. Hegel ji definuje jako učení o abstraktních určeních podstaty.

+

o Jako centrální filozofická disciplína se velmi často ztotožňuje (spojuje) s metafyzikou (ontologie = metafyzika).

+

o Zabývá se:

a) tím, co je možné a jaké druhy věcí existují;

b) jsoucnem jako takovým;

c) kategoriální strukturou reality.

o Novověká ontologie vystupuje jako:

1/ obecná ontologie skutečnosti (G. Jacoby);

2/ ontologie intencionálních jednotek významu (E. Husserl);

3/ fundamentální ontologie (M. Heidegger);

4/ realistická (kritická) ontologie jako kategoriálně analytické učení (N. Hartmann);

5/ procesuální ontologie (A.N. Whitehead);

6/ ontologie jako učení a teorie předmětů (A. Meinong).

Metafyzika a ontologie:

- Metafyzika, věda o bytí, o celku jsoucna je neoddělitelně spojena s ontologií. Každé budování metafyziky nebo návraty k ní jsou spojeny s vytvářením ontologie. Rovněž tak každý rozvrh ontologie implikuje vznik metafyzického konceptu světa.
- Obnova ontologie bez metafyziky skončila subjektivismem. Návrat k metafyzice bez ontologie vede k obnově dualismu v bytí jsoucna k spříznění filozofie a teologie. Obě uvedené varianty ukazují na vzájemnou podmíněnost filozofického poznání světa.
- Ontologie je chápána jako nauka o kategoriích a kategoriální stavbě světa.

Duchovní život člověka:

- ❖ Zahrnuje v sobě: filozofii, umění, náboženství a vědu.
- ❖ Rozum (racionalita), city (emocionalita, afektivita), vůle (voluntarismus), intuice
- ❖ a iracionalismus jsou **síly lidského ducha (lidské duše)**.
- ❖ **Duše** podle aristotelsko-tomistické filozofie je substanciální forma živých bytostí, princip života a poznání. Je principem co do druhu (člověka) a jsoucnem (substancí) co do svébytnosti.
- ❖ **Substance** (podstata) je svébytné jsoucno charakterizované tím, že není na jiném jsoucnu závislé, ale je samo v sobě a skrze sebe.
- ❖ **Princip** je základ, z něhož něco pochází. V ontologii rozumíme principem metafyzické části, z nichž se jsoucno skládá.
- ❖ Lidská duše, je zároveň substanciální formou člověka a zároveň svébytným jsoucnem.

2.2 Bytí a jsoucno, existence a skutečnost

Bytí:

- ▶ je základní určení západní metafyziky, které přísluší každému jsoucnu – tj. člověku, věci, jevu (i když pokaždé jiným způsobem), totiž že je;
- ▶ jedná se o filozofický výraz pro celek všeho, co bylo, je a bude;
- ▶ je vše existující, jak materiální, tak ideální;
- ▶ dopřává jsoucňům (člověku, věci, jevu) existenci;
- ▶ je základní vlastnost jsoucna, skrze niž je jsoucnem (existence).
- ▶ S bytím se setká člověk v nejrůznějších jsoucnech (věcech a jevech), událostech a zkušenostech.
- ▶ Bytí je jako horizont přítomnosti (svět, veškerenstvo), v němž se nám ukazují věci.
- ▶ Je to, co určuje základní smysl jsoucna, jediné jedno, jež samo sebe skrývá a přímo se neukazuje.

Bytí v sobě zahrnuje dva momenty:

1/ To, co dělá věc jako takovou, bytí bytím = základ, podstata, substance, esence.

2/ To, co je, co existuje – jsoučno. Ve vztahu k tomu, co dělá věc věcí, se projevuje jako = jev, forma, tvar, akcident.

Jsoučno:

- ✓ je obecné filozofické označení pro cokoliv, co je, nejčastěji pro jednotlivé věci, které kolem nás vyskytují (předmět, věc, jev);
- ✓ znamená vše, co je nebo může být; jde o analogický pojem, který zahrnuje reálně či intencionálně jsoučí věci.
- ✓ Může být:

== **reálné jsoučno**, které má aktuální nebo potenciální existenci v řádu bytí,

tzn. je nebo může

objektivně být;

== **intencionální jsoučno**, které má aktuální nebo potenciální existenci

v rámci řádu poznání,

tzn. je nebo může být pouze subjektivně jako produkt poznání;

- ✓ Jsoučna se vyznačují tím, že jsou.

Kategorie jsoučna:

- Jednotlivé věci můžeme kategorizovat (třídít a seskupovat) do skupin a tříd. Tím vznikají nejobecnější pojmy, které jsou jsoučna, s jejichž pomocí můžeme myslet a vypovídat o skutečnosti. V antice vznikla představa, že tyto třídy skutečnosti zároveň strukturují.
- Aristotelův systém kategorií:
substance (pes); kvantita (5 kg); kvalita (zelené); relace (vyšší); místo (ve škole); čas (dnes); poloha (leží); vlastnictví (má rukavice); činnost (pálí); trpnost (je pálen).
- Kritéria pro každý systém kategorií:
a) každé jsoučno musí spadat (patřit) do jedné z kategorií;
b) každé jsoučno nesmí spadat pod více než jednu kategorii.
- Ve středověku (Jan Duns Scotus) vymezuje jsoučno jako vše, co je z hlediska logické bezrozpornosti možné, čemu neodporuje být (pegas – ano, kulatý čtverec – ne).

Znaky obsahu jsoucna. (Dva aspekty, které v sobě zahrnuje jsoucno):

1/ existenci – že existuje;

2/ esenci (identitu) – že je něčím.

Jsoucno může být:

a) substancí, nebo

b) akcidentem

Substance, podstata:

Svébytné jsoucno. Není na jiném jsoucnu, ale je samo v sobě a skrze sebe. Je nositelem nesvébytných jsoucen – akcidentů. Někdy se pod pojmem substance rozumí substrát (podklad), který zachovává svou identitu při střídání forem.

Akcident, případek:

Nesvébytné jsoucno charakterizované tím, že se nachází na jiném jsoucnu jako na svém nositeli. Může být:

a) nutný – vyplývající z esence jsoucna;

b) nahodilý.

Existence

- Výskyt, přítomnost určitých entit (jsoucen) ve skutečnosti. (Na rozdíl od výskytu v možnosti, v ideji, což charakterizuje esenci, podstatu).
- Znamená způsob, jakým člověk je (způsob jeho bytí), život člověka, specifický lidský způsob bytí.

Skutečnost

- ▶ Zjednodušeně ji lze ztotožnit s realitou;
- ▶ Je vše, co existuje, co je v protikladu se zdánlivým, klamným;
- ▶ Je pojem, který primárně označoval tzv. bytí. Toto bytí jednotlivých věcí (to čím věci jsou) či celku světa (čím je svět jako celek) se nám odkrývá v existenci věcí nebo světa, tzn. se nám nějakým způsobem jeví.
- ▶ Jako pojem:
 - a) Je označován také jako jev – to, co bezprostředně vnímáme, nebo si uvědomujeme.
 - b) Spojován s existencí – která zahrnuje jsoucno nějaké věci, jevu (tj.

pobyt ve skutečnosti).

c) Je označováno i to, čím je popsán náš subjekt (duše, duch, já), čili naše vlastní ideje či představy, které bezprostředně poznáváme.

2.3 Filozofické směry (koncepce) řešící povahu a projevy bytí jsoucna

Problematika povahy a projevů bytí a jsoucna je řešena pomocí: realismu, fenomenalismu, idealismu, materialismu, nomismu, dualismu a pluralismu.

Realismus:

- Z lat. realis = věčný, skutečný.
- Vychází z přesvědčení, že skutečnost existuje nezávisle na našem vědomí.
- Snaží se vycházet z věčného a strízlivého odhadu možností.

Realismus a nominalismus ve středověké filozofii:

1/ Středověký realismus: obecné pojmy mají zvláštní (samostatnou) existenci (bytí) odloučenou od individuálních věcí a bytostí. Existence těchto individualit je od nich navíc zcela nezávislá. Realisté odpovídají, že obecniny existují reálně (pojem strom existuje reálně, bez závislosti na stromech, s nimiž se setkám v lese).

2/ Středověký nominalismus: obecné pojmy považuje za pouhá slova, protože ve skutečnosti existují jen jednotliviny, které v sobě nemají nic obecného. Nominalisté tvrdí, že obecniny existují buď jako lidské abstrakce (konceptualisté), nebo že obecniny vůbec neexistují, existují pouze jednotliviny, např. tento strom pod oknem (radikální nominalisté).

Druhy realismu:

- **Objektivní realismus** - uznává objektivní realitu (existenci) předmětů, situací, vztahů jako nezávislých na našem poznání. Tato realita je pro nás poznatelná.
- **Kritický realismus** - přijímá stále hlubší poznání reality, kdy nejde jen o prosté její zrcadlení, ale i o bytostnou účast subjektu poznání na procesu poznávání reality.